

HUDBA NÁS SPOJUJE

metodický list

ZÁKLADNÍ INFORMACE

Anotace:

Lekce¹ je zaměřená na seznámení se s kořeny hudby, které jsou společné různým kulturám (rytmus, s ním spojený pohyb aj.). Dále umožňuje žákům prostřednictvím sdíleného prožitku z poslechu i dalších činností poznat, pochopit a přijmout projevy jiných kultur. Žáci docházejí i ke zjištění, že prostřednictvím hudby (uměleckého vyjádření) je možné reflektovat aktuální problémy společnosti, které se nás bez rozdílu místa, kde žijeme, více či méně dotýkají.

Cíle lekce:

- pochopení jinakosti a zároveň nalézání a uvědomování si společných kulturních zdrojů (kořenů),
- poznání kultury a umění jiných národů (etnik, skupin),
- komunikace s druhými prostřednictvím sdílených uměleckých prostředků (rytmu).

Zařazení dle globálního rozvojového vzdělávání:

- Vyjadřuje otevřenost k lidem z jiného kulturního prostředí, k odlišným pohledům a způsobům jednání a chování, ačkoli je nemusí přijmout. Navrhne, jak vystoupit proti konkrétním projevům nesnášenlivosti.
- Uvede příklady prosazování rovného zacházení, tolerance a respektu k rozmanitosti ve svém okolí a zdůvodní jejich význam.
- Pojmenuje souvislosti mezi globalizací a různými aspekty svého života i života jiných lidí (např. oblékání, stravování, komunikace, bydlení, cestování, studium, zaměstnání, zájmy a volný čas, umění a kultura, tradice a zvyky). Diskutuje o roli nových technologií v dnešním světě. (Vymizení přirozených tradic a zvyků.)
- Vyhodnotí vliv globalizace na rozvoj v oblasti ekonomické, sociální, kulturní, environmentální i politické.

Klíčová slova:

společné kořeny, funkce hudby, shodnosti i odlišnosti, sdělení a poselství

Cílová skupina:

2. stupeň, 7.–9. ročník ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií

¹ Lekce má integrativní charakter (interdisciplinární integrace), proto musí být do lekce zařazeny hudebně výchovné činnosti, které téma umocňují prostřednictvím aktivní účasti a prožitku žáků. Předpokladem úspěšné realizace lekce je skutečnost, že učitel bude erudovaným odborníkem a rozumí problematice spojené s hudebními vyjadřovacími prostředky a jejich využitím v hudebně výchovné práci.

Časová dotace:

4–5 vyučovacích hodin

Pomůcky:

Audiovizuální technika (projektor, plátno, případně interaktivní tabule, PC, internetové připojení), tabule, případně flipchart. Pro realizaci hudebně výchovných činností se předpokládají hudební nástroje (např. nástroje Orffova instrumentáře, keyboardy, boomwhackers, možnost výroby vlastních hudebních nástrojů z předmětů všedního dne), dostupné zpěvníky (např. Já písnička) či učebnice HV pro základní školy či gymnázia.

Mezipředmětové vazby:

Občanská výchova, Zeměpis (v části reflexe možné zapojení Výtvarné výchovy, Taneční a pohybové výchovy, případně Pracovního vyučování)

1. EVOKACE

V této části si žáci při řízené diskusi vybavují a svými vlastními slovy popisují, kdy se setkali s uměleckou produkcí provozovanou např. ve veřejném prostoru (park, náměstí, venkovní prostory). Čím je produkce zaujala, k čemu sloužila (jaká byla funkce), o jaký druh umění se jednalo; v případě hudby, jaké výrazové prostředky zde převažovaly, případně zda a co (jaké poselství) bylo sdělováno posluchačům, divákům apod. (Lze využít práci ve dvojicích, volné psaní.) Žáci by postupně měli dojít ke zjištění, že nejčastěji uplatňovaným hudebním výrazovým prostředkem u „venkovní“ produkce je především rytmus a melodie a případně pohyb (pochod, tanec apod.).

Vhodným zdrojem pro oživení (dokumentování uvedeného zjištění) může být například píseň Michaela Jacksona „They Don't Care About Us“: https://www.youtube.com/watch?v=QNJL6nfu__Q&t=30s. Z hlediska propojení v rámci GRV se předpokládá diskuse nad textem písně (o čem je myšlenka, jaké je poselství – brainstorming – zde se zaměřte především na refrén): <https://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/jackson-michael/they-don-t-care-about-us-18084> (video lze přehrát – viz pravé spodní okno vlevo).

Možné otázky:

Co je míněno tím „nezajímají se o nás“? Kdo se „nezajímá“, komu je asi směřováno toto sdělení?

V jakém prostředí se videoklip odehrává?

Kde by mohla (měla) píseň zaznít, při jakých příležitostech?

Jaký hudebně výrazový prostředek zde výrazně dominuje?

Pozn.: Otázky je vhodné žákům sdělit (nadiktovat, napsat) před zhlédnutím videa. Odpovědi, na nichž panuje shoda, se následně zaznamenávají na tabuli (flipchart). Kromě řízené diskuse lze využít např. metodu sněhové koule, kdy žáci nakonec dojdou ke společným závěrům, které budou zaznamenány.

■ Komentář – vazba na výtvarné umění

– *Jean-Michel Basquiat, jehož formovala kulturní rozmanitost, je jednou z nejvýraznějších postav umění ve veřejném prostoru – street artu. Proslavil se v osmdesátých letech svými graffiti v ulicích New Yorku. Od graffiti a subkultury se později distancoval a je spojován s hnutím neoexpresionismu, které po etapě příklonu k abstrakci, minimalismu a konceptualismu představuje návrat k figurativní malbě a k hnutí primitivismu, hledajícího inspiraci v umění tzv. přírodních národů a dětském výtvarném projevu.*

– *Do Basquiatova životního příběhu (skončil předčasně a tragicky) neodmyslitelně patří přátelství s Andyem Warholem, stvrzující to, že umění má sílu komunikace, která propojuje a spojuje lidi napříč uměleckou scénou a navzdory jejich osudům, místu a času.*

– *Jean-Michel Basquiat a Andy Warhol – Umění a láska:*

https://fahrenheitmagazine.com/cs/um%C4%9Bn%C3%AD/vizu%C3%A1ln%C3%AD/jean-michel-basquiat-a-andy-warhol-um%C4%9Bn%C3%AD-a-l%C3%A1ska#.YXIIT_IBw2w

2. UPEVNĚNÍ

I. část – hledáme společné kořeny (rytmus jako základ)

Tuto část žáci zahájí sledováním pořadu na <https://www.youtube.com/watch?v=IVPLIuBy9CY>. Měli by si všimnout několika výrazových prostředků:

1. Rytmu jako neoddělitelné součástí denního života
2. Rytmické mluvy – prapůvod rapu
3. Tance – tanečního projevu

Po zhlédnutí pořadu probíhá diskuse, při níž učitel pokládá následující otázky:

- Při jakých příležitostech (lidských činnostech) rytmus pomáhá? (pracovní písně – udání rytmu činnosti)
- Kdy bývá spojován rytmus s pohybem, u jakého druhu hudby? (taneční hudba, pochodová hudba) a liší se tato funkce hudby (taneční funkce) v různých kulturách, nebo tato funkce je společná?
- Setkali jste se někdy s podobnými hudebními projevy na veřejnosti? Kde, při jaké příležitosti? (pouliční slavnosti – průvody, festivaly apod.)
- Ve kterém současném hudebním stylu je výrazně uplatňován rytmus a rytmická mluva do hudby?

Žáci si uvědomují, že taneční funkce hudby (hudba spojená s rytmem a pohybem – lze připomenout taneční rytmy) je vlastně všem kulturám společná. Navíc hudební styl, který je založen na rytmu – rytmické mluvě – je celosvětovým fenoménem. Zamýšlejí se nad otázkou rasismu a xenofobie, která je v tomto ohledu vlastně irelevantní, neboť prapůvod hipopové kultury a rapu vychází z černošských kořenů a v současné době lze zaznamenat rozšíření rapu (jako původně černošské subkultury) do celého světa. Rapování – „rytmické mluvení do hudby“ se stalo jedním z nejdůležitějších elementů hipopové kultury v podstatě ve všech zemích. Nejvýrazněji to lze spatřit u hudební kultury, která je západní civilizaci vzdálená – asijské, indické, a dokonce i arabské (pro porovnání lze využít následující ukázky).

- arabský rap – <https://www.youtube.com/watch?v=z8m906uTITk>
- asijský rap – <https://www.youtube.com/watch?v=rILKm-DC06A>
- indický rap – <https://www.youtube.com/watch?v=DSb7tmVcZm4>

Žáci by měli dojít k poznání, že hudba, a především tento hudební styl, má globální charakter, je provozován a vlastněn všemi. Po diskusi je nezbytné zařadit hudební činnost. Z hlediska rytmu, s nímž bylo pracováno jako s výrazným hudebním vyjadřovacím prostředkem, kterému „rozumí“ lidé napříč kulturami, se nabízí různé rytmičky hry (např. řetěz – vzájemně předávání rytmičkových motivů, navazování rytmů na půdorysu zadaného metra, rytmičkové kánony, pohybové hry s rytmem – mambo džambo). Rytmus se stává společně sdíleným prvkem.

■ Komentář – vazba na výtvarné umění

Pojďme se ještě chvíli vrátit k Jeanu-Michelu Basquiatovi. Vyhledejte si na internetu jeho malby. Nejprve si je prohlížejte a nechte je na sebe jen tak působit. Většinou alespoň jeden obraz následně začne přitahovat výrazněji vaši pozornost. Někdy se ale může stát, že se nám nedaří se na obrazy naladit a pak i jejich výběr je obtížný. Pro tyto

případy jsme takový „předvýběr“ udělali za Vás:

➤ <https://www.lp-life.cz/jean-michel-basquiat-v-parizi-vystava-del-ktera-maji-evropskou-premieru>

➤ <https://www.timeout.com/newyork/art/jean-michel-basquiat-1>

➤ <https://www.architecturaldigest.com/story/jean-michel-basquiat-london-exhibition> (jedná se o reprodukce děl, které jsou součástí textu).

Znovu si pusťte pořad „není pohyb bez rytmu“ (<https://www.youtube.com/watch?v=IVPLuBy9CY>), zaposlouchejte se do rytmů, které jsou spojeny s různým pohybem, různými situacemi, různými lidmi. I obrazy mají svůj rytmus, dynamiku, melodii...

Zkuste ke svému vybranému obrazu vybrat rytmus, který jej podle Vás nejvíce vystihuje, a zkombinujete obraz a zvuk. A jestli Vás J. M. B. zaujal, můžete si o něm přečíst více:

➤ <https://wcc.art/jean-michel-basquiat-a-collectors-guide/>

Rytmus můžeme hledat v architektuře, v ornamentu, v dekoru, v uměleckých dílech různých stylů a epoch výtvarného umění.

II. část – Vzájemně si rozumíme

A/ Hudba vypráví a spojuje

V této části se žáci seznámí s vybranými projevy hudební kultury etnik a národů, s nimiž se mohou setkat při různých příležitostech.

Učitel vybírá nejméně dva z následující nabídky pořadů (viz použité zdroje, část B – pořady ČT). Vybrané ukázky je vhodné pustit celé, protože zahrnují nejen aspekty hudební, ale v některých případech komplexněji mapují i další kulturní a umělecké projevy, jejichž reflexi lze využít v projektech dalších uměleckých výchov (výtvarná, taneční a pohybová) či v integrovaných tematických projektech napříč vzdělávacími oblastmi a průřezovými tématy. V průběhu sledování si žáci dělají poznámky, které by měly přinést odpovědi na následující otázky:

- Jaké etnikum (národnostní skupina) zde vystupovalo?
- Zazněla tam nějaká hudba? Jaká? Byla taneční, nebo určená k poslechu? Byla vokální, vokálně-instrumentální, nebo jenom instrumentální? Případně na jaké hudební nástroje hráči hráli?
- Při jaké příležitosti hudba zazněla?
- Co sdělovala hudba a jakým způsobem (melodie, text)? Přinášela hudba nějaké poselství? Pokud ano, jaké?
- Znáš podobné příklady z naší země? Nalezneš nějakou podobnost např.: z hlediska tématu (láska k domovu, vlasti), z hlediska funkce (písň určené k tanci, obřadní písň), z hlediska nástrojového obsazení (cimbálovka, dudácká kapela) apod.?

Následuje diskuse nad poznámkami, které si žáci v průběhu sledování připravili. Nosné myšlenky učitel zaznamenává

na tabuli (flipchart). Pro shrnutí lze využít též metodu sněhové koule, kdy se nakonec zformulují společné myšlenky.

B/ Hudba burcuje i žaluje

Nyní se žáci vrátí k poslechu písně, která zazněla při evokaci. Znovu si připomenou místo, kde se videoklip odehrává, poselství, které je v něm skryto, hudební vyjadřovací prostředek, který je zde výrazný. Učitel připomíná další významný moment, který s sebou hudba nese – poselství spojené s protestem (z pohledu GRV se nyní zaměřujeme na problematiku sociální nespravedlnosti a rasismu).

Učitel připomene projev Martina Luthera Kinga „I have a dream“ (význam např. zde: https://cs.wikipedia.org/wiki/I_Have_a_Dream), jehož části byly využity v taneční hudbě DJ Bakermata (informace o umělci na webu <https://www.colours.cz/ucinkujici/bakermat> – žáci si vyslechnou ukázkou na <https://www.youtube.com/watch?v=6BV37Dcxj9s>).

Otázky k řízení diskuse a další hudební činnost:

- Co znamenalo ono „I have a dream“?
- Jak na vás působila hudba? Jaké hudební výrazové prostředky zde byly použity? Pro jaký účel byla hudba určena? Jaká byla nálada? Lišila se od původní ukázky (Jackson)? Čím?
- Znáte nějaké písně (současné či lidové), které jsou spojené s protestem, vyslovenou nadějí nebo s reakcí na nějaké závažné téma, jako je např. sociální nespravedlnost, protiválečný song? Tady se nabízí např. píseň „We shall overcome“ („Jednou budem dál“) nebo „Where Have All the Flowers Gone“ („Řekni, kde ty kytky jsou“). Žáci vyslechnou píseň, zazpívají, případně doprovodí – píseň lze najít ve zpěvníkách či učebnicích HV, učitel připomene kontext vzniku písně a interprety (např. Pete Seeger – https://cs.wikipedia.org/wiki/Pete_Seeger).
- Při jakých příležitostech takovéto písně zaznívají? (veřejná shromáždění, festivaly, koncerty) Jakou funkci bychom takovým písním mohli přisoudit? (protestsong)

Pozn.: Nosné myšlenky z diskuse učitel opět zaznamenává na tabuli či flipchart.

Reflexe celé lekce proběhne dvojím způsobem:

- Tvorbou myšlenkové mapy
- Hudební produkcí

A/ Tvorba myšlenkové mapy

Myšlenkovou mapu mohou vytvářet společně žáci buď ve dvojicích, nebo v malých skupinách (skupinová práce). Vhodné je doplnění myšlenkové mapy obrázky (tvorba posteru). Centrální pojem myšlenkové mapy tvoří pojem *Hudba nás spojuje*. Od tohoto pojmu se odvíjejí další větve, u nichž se objevují pojmy jako např. funkce hudby, témata písní, místo produkce, společné hudební prvky apod. Výsledek své práce žáci mohou prezentovat v prostředí své třídy, postery lze využít i například při pořádání celoškolního projektu typu *Den jazyků*, zaměřeného na poznávání kultury jiných národů i etnik žijících v naší zemi (romská kultura, židovská kultura apod.). Při tvorbě myšlenkové mapy i v dalších aktivitách (část B) je vhodné využít potenciálu místa, v němž se škola nachází (lokalita – v ní žijící minority a jejich kultura, lidové obyčeje a zvyky apod.). Seznámení se s životem a obyčeji minorit i majority – jejich propojení v rámci realizace lekce i dalších uměleckých projektů – je dalším významným aspektem globálního rozvojového vzdělávání.

B/ Hudební produkce

Jelikož jde o lekci zařazenou do hudební výchovy, je nezbytné provést reflexi obsahu lekce i prostřednictvím hudební činnosti. Zde se nabízí zpěv vybrané písně jiné národnosti/etnika (pracovní píseň, spirituál apod.) s rytmickým, případně i rytmicko-melodickým a pohybovým doprovodem. Učitel zde využívá zkušeností z běžné výuky HV (nácvik písně, rytmické a melodické doprovody, nácvik pohybového doprovodu). Píseň může vzejít od učitele, vhodnější však je, aby žáci sami vyhledali vhodnou píseň (dostupné zpěvníky, učebnice – lze využít řízenou diskusi, práci ve dvojicích, skupinovou práci). Nad vybranou písní by měla panovat všeobecná shoda, důležitou součástí před vlastní produkcí je zdůvodnění výběru spojeného s reflexí – uvědomění si, o čem píseň je, k jakému účelu byla určena (funkce), v jakém prostředí byla původně provozována, případně na jakém místě by bylo vhodné píseň realizovat dnes (shromáždění, koncert, festival aj.). Žáci by měli na základě svých individuálních schopností a dovedností dojít k poučené interpretaci. V případě taneční písně propojit činnosti vokální, instrumentální s pohybovými dovednostmi, přiblížit se co možná nejvíce autentické interpretaci (např. i spojené s tvorbou scény, masek, obřadních předmětů, lidových hudebních nástrojů).

ZÁVĚREČNÉ INFORMACE

Pracovní listy

- Součástí lekce jsou pracovní listy pro žáky.

Vazba k současnému RVP ZV

- *Při společných hudebních aktivitách spolupracuje s ostatními, zhodnotí svoji činnost a aktivitu druhých.*

9. ročník

- *Vyhledává souvislosti mezi hudbou a jinými druhy umění (námět, způsob vyjádření apod.), dokáže k tomu využít možnosti, které mu dávají multimédia a digitální prostředí.*
- *Respektuje hudební vkus druhého, vnímá vhodné a nevhodné využívání hudby s ohledem na prostředí, v němž se hudba provozuje, případně navrhne řešení pro odstranění zátěže, kterou může hudba způsobit.*

Zdroje:

A/ Videoklipy a pořady na You Tube

- Michael Jackson – They don't care about us https://www.youtube.com/watch?v=QNJL6nfu__Q&t=30s
- Foli – the rythm project – <https://www.youtube.com/watch?v=IVPLluBy9CY>
- arabský rap – <https://www.youtube.com/watch?v=z8m906uTITk>
- asijský rap – <https://www.youtube.com/watch?v=rILKm-DC06A>
- indický rap – <https://www.youtube.com/watch?v=DSb7tmVcZm4>
- rytmičné hry – Mambo džambo – <https://www.youtube.com/watch?v=ytPladK6vKc>

B/ Pořady ČT

- Řecký festival – <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11690334848-soused/421236100111007/video/852498>
- Africký den dětí – <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11690334848-soused/418236100111007/video/631791>
- Řecké rebetiko – <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11690334848-soused/419236100111003/video/681971>
- Dny indické kultury – <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11690334848-soused/420236100111008/video/794236>
- Světový festival Khamoro – romská kultura <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11690334848-soused/417236100111007/video/558313>
- Laoský nový rok – <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11690334848-soused/417236100111007/video/558315>
- Festival národnostních menšin Prolínání <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11690334848-soused/417236100111007/video/558310>

C/ Textové internetové zdroje

- <https://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/jackson-michael/they-don-t-care-about-us-18084>
- <https://www.karaoketexty.cz/texty-pisni/jackson-michael/earth-song-2972>
- <https://www.colours.cz/ucinkujici/bakermat>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/I_Have_a_Dream
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Pete_Seeger

Ve světě jako doma

Globální rozvojové vzdělávání učí děti vnímat svět s nadhledem a zároveň ho aktivně ovlivňovat

Samotný název průřezového tématu globální rozvojové vzdělávání (GRV) může znít trochu odtažitě. Skrývá se pod ním ale doslova celý svět. Svět, kde žije už skoro osm miliard lidí, a který se přesto někdy nazývá globální vesnicí. Dění na druhém konci planety už dnes nelze díky prudkému rozvoji technologií, dopravy a médií brát jako něco, co se nás netýká. Globální rozvojové vzdělávání umožňuje žákům lépe porozumět této provázanosti, vzájemným souvislostem například světového obchodu, pěstování oblíbených druhů ovoce, rybolovu, chudoby nebo migrace. Učením se v souvislostech podporuje GRV jejich rozvoj jako důstojných a vzdělaných členů globálního společenství, kteří dokážou vnímat souvislosti světového dění, kriticky o nich přemýšlet a na základě toho se zodpovědně chovat a jednat.

Tato metodika je součástí projektu Národního pedagogického institutu České republiky s názvem Virtuální škola.

Virtuální škola funguje jako laboratoř, ve které Národní pedagogický institut České republiky vyvíjí inovované výukové materiály pro školy, motivuje učitele k zadávání samostatnějších úkolů a při distančním kontaktu s žáky vybízí spíše k diskusi o tom, jak se jim daří samostatně úkoly řešit nebo na jejich řešení samostatně spolupracovat, třeba se spolužáky mimo distanční hodiny. Výběrem témat i způsobem jejich zpracování reaguje na častou otázku žáků: „A k čemu mi to v životě bude?“

Audiovizuální ukázky poskytly **Česká televize** a **Český rozhlas**.

Více na www.npi.cz/virtualniskola

Na přípravě metodik k tématu globální rozvojové vzdělávání spolupracovaly:

Člověk v tísni, o. p. s.

Jednou z priorit vzdělávacích programů společnosti Člověk v tísni realizovaných v Česku je podpora aktivního odpovědného občanství. Vzdělávání pedagogů i přímá práce s žáky se zaměřuje na rozvíjení takových kompetencí, které dětem a mladým lidem pomáhají porozumět současnému světu a jednat svobodně a odpovědně vůči lidem a přírodě ve svém okolí i ve světě. www.clovekvtisni.cz

ARPOK, o. p. s.

Jsme organizace, která od roku 2004 přináší do škol globální rozvojové vzdělávání a pomáhá učitelům otevřeně mluvit se svými žáky o aktuálních tématech dnešního světa (např. odpovědná spotřeba, migrace, chudoba, klimatické změny nebo gender). Pro žáky připravujeme výukové programy, pro učitele metodické materiály, semináře aj. Naším cílem je, aby se globální témata a globální rozvojové vzdělávání stalo přirozenou součástí vzdělávání. www.arpok.cz

Hlavní mediální partneři

Česká televize a Český rozhlas.

Hudba nás spojuje

Autor:

Alexandros Charalambidis

Komentář za výtvarný obor:

Markéta Pastorová

Ilustrace:

Ilona Polanski

Vyrobil Národní pedagogický institut České republiky

2021

www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky

